

HONSWIJK 2007; steltloper-parade in optima forma

Bram Rijksen

In het voorjaar van 2007 werd het voor sommigen van ons al snel duidelijk: die uiterwaard daar bij Tull en 't Waal, die zou het succes van de Steenwaard in 2000 wel 's kunnen overtreffen. Deze hoge verwachting werd niet alleen gewekt door het gebied zelf - dat er met z'n grote zanderige slikvlaktes bijzonder veelbelovend uitzag - maar ook door de duizenden meeuwen en steltlopers die hierdoor aange trokken bleken te worden.

Vanaf maart werd dit voor mij dé plek om mijn gebrekkige kennis van vooral grote meeuwen eens flink op te waarderen. Vooralsnog vond ik het aantal steltlopers dat hier binnenviel wel wat tegenvallen; afgezien van een enkele zilverplevier leken ze er gewoon niet zo'n zin in te hebben, terwijl de omstandigheden toch echt ideaal schenen... Vanaf de eerste week van mei veranderde dit drastisch en barstte er een ware steltlopermoesson los! In korte tijd werden alle records van de jaren ervoor verpulverd.

Er verscheen niet zomaar een keertje een verdwaalde kanoet of krombekstrandloper, nee, hier werd van dik hout planken gezaagd! Er werden - vaak gelijktijdig - groepjes van vijf, zes of zeven kanoeten, krombek- en drieteenstrandlopers, steenlopers en rosse grutto's gezien, die rondliepen tussen zo'n veertig bontbekplevieren en een fors aantal broedende kluten en kleine plevieren. Die grote aantallen stonden overigens niet op zich: ook langs telpost De Horde bij Lopik werden door Arjan Boele en consorten ongekende hoeveelheden langsvliegende steltlopers geteld. Als in de loop van zo'n avond in mei de waard zich ook nog eens vulde met duizenden invallende kleine mantel- en kokmeeuwen, en honderden grutto's en Kieviten zich klaar gingen maken voor de nacht, dan ontstond er toch een bijzonder on-Utrechts plaatje...

En wat zo'n groep van duizenden rustende meeuwen steeds weer opleverde: geringde kleine mantels uit Noorwegen, Spanje en Engeland, Pontische en geelpootmeeuwen, soms ook zwartkop- en dwergmeeuwen, kortom: "never a dull moment"!

Toen er op 21 mei ook nog een groepje van minimaal tien witvleugelsterns luid roepend boven de stuw van Hagestein opdook, waarvan twee exemplaren al eerder een tijdje in de waard zelf hadden doorgebracht, was naar mijn idee deze maand mei één van de beste die ik in de gemeente Houten had meegemaakt. Oké, in 2000 was er in de Steenwaard ook nog plek voor echte zeldzaamheden als Terekruiter, roodstuitwaluw en Baltische mantelmeeuw, maar dát waren van die absurde voorvallen... De kans dat zoiets weer zou gebeuren, achtte ik uitgesloten. Dat ik ongelijk kreeg, mag blijken uit de volgende gebeurtenissen.

Streep één

Het is inmiddels juni en de grote aantallen steltlopers zijn alweer vertrokken. Er druppelt nog wel eens een krombekje of een Temmincks binnen, maar de meeste aandacht wordt toch door de meeuwen en het aflezen van ringen opgeëist. Om zo nu en dan wat beter licht te hebben, ga ik soms aan de andere kant van het ge-

bied staan. Zo ook op 7 juni. Na alle meeuwen gecheckt te hebben, valt mijn oog op een kruising tussen een bonte strandloper en een kempfaan. De vogel zit redelijk ver weg en trekt op met twee krombekken en een echte kempfen. Het is warm, de lucht trilt dus het duurt even voordat ik er zeker van ben dat ik naar een hele echte gestreepte strandloper sta te kijken, na de witvleugels de tweede nieuwe soort voor Houten! Om een bewijsplaatje te maken, moet ik omlopen, en terwijl ik dat doe, bel ik wat mensen waaronder Wouter Puijk. Ik wil vast wat gaan proberen, stel de telescoop in positie en nét als ik m'n cameraatje erachter wil schuiven, vliegt de hele bende in paniek op. Natuurlijk; weer eens een boomvalk voor de verandering... Hoe vaak die al niet verantwoordelijk is geweest voor het definitieve vertrek van leuke steltlopers! Na een half uurtje arriveert Wouter, maar ik moet hem teleurstellen: de krombekken en de kempfen kwamen terug, de "streep" niet meer. Voorlopig althans.

Witvleugelstern - Bram Rijkse

Gelukkig géén stelkluut

De volgende dag wéér attentie vereist: een jonge stelkluut wordt - met lichte terughoudendheid - door Jeroen Steenberg en Bas van Dijk gedetermineerd. Beiden twijfelen echter wel een beetje, vooral ook door het uitzonderlijke vroege tijdstip voor juveniele stelkluten. Zelf heb ik de vogel nog niet kunnen zien, maar houd ik de mogelijkheid van een wat grotere kluut-pul met donkere rug nog open.

Echter, op 11 juni zie ik inderdaad ineens een jonge steltkluut mijn scoopbeeld inwandelen! Toch begint de twijfel snel toe te slaan: een steltkluut van dit formaat zou amper kunnen vliegen, terwijl dit beestje dat prima kan. Het blijken vooral het tegenlicht en de afstand te zijn die me parten spelen. Ik heb net Arjan Boele aan

Poelruiter - Bram Rijksen

de telefoon om één en ander te vragen over juveniele steltkluten, als de vogel opvliegt en - nu met goed licht - redelijk dichtbij komt zitten. "Eeh... Arjan, wacht even... jonge steltkluten hebben volgens mij geen gekartelde tertialrand-tekening, toch...?" Nou ja, in een mum van tijd is duidelijk dat het hier om een hele fijne poelruiter gaat, de derde nieuwe voor Houten... En voor veel mensen uit de omgeving een leuk tijdverdrijf in de avonduurtjes, terwijl ze ook Pontische en geelpootmeeuwen mee kunnen pikken. Tot 16 juni wordt de vogel met enige (on)regelmaat gezien.

Nu toch ook in Houten

Op 20 juni is het in de namiddag een slappe bedoening in de waard; het is warm en eigenlijk zijn de families kluut, bergeend en kleine plevier de enige die voor wat vertier zorgen. Tijdens het afscannen van de zandplaat blunder ik tegen een zandkleurig bultje aan dat de rug blijkt te zijn van een slapend steltlopertje. Na een paar minuten gaat de kop uit de veren en word ik direct heel erg enthousiast: dit is het onmiskenbare koppatroon van een strandplevier, een soort waar ik al heel lang op aan het azen ben! Dat de vogel in 2000 slechts op een steenworp afstand van Houten in de Culemborgse uiterwaarden verbleef, heb ik altijd een beetje oneerlijk gevonden. Maar ook nu weer enige twijfel. Zo zie ik minstens twee juveniele kleine plevieren rondstappen met óók een onderbroken borstband

en een contrastloze koptekening. "Hè, laat ik me even gek maken door zo'n jong kleintje." Toch blijkt, nadat de vogel zich meer en beter laat zien, de eerste indruk de beste geweest te zijn. Het is inderdaad een adult vrouwtje strandplevier. Ik kan niet meer dan wat bewijsplaatjes maken, maar die hebben voor mij meer waarde dan de veel betere foto's die ik van deze soort in Zeeland heb gemaakt. Ook vader en zoon Lantsheer en Wouter Puijk kunnen van deze vogel genieten. Grappig daarbij is om van Wouter te horen dat hij met deze soort eigenlijk blijer is dan met de poelruiter van een paar dagen terug, en ik kan het daar wel mee eens zijn. Poelruiters zullen steeds vaker opduiken. Strandplevier zal een verdraaid lastige soort worden om nog eens in de provincie Utrecht tegen te komen. Deze betekende opnieuw een aanvulling op de Houtense vogellijst, de vierde van dit jaar inmiddels.

Leuk in tweevoud

Het wordt stiller en stiller wat betreft de steltlopers. Logisch ook, het is inmiddels volop zomer en ik ben dan ook aangenaam verrast als ik op 4 juli tijdens het meeuwen tellen ineens weer een moerasstern-achtig geluid hoor, maar dan nét even anders. Dwergstern, denk ik bij mezelf, maar ik kan niets ontdekken tussen de honderden rondvliegende kok- en kleine mantelmeeuwen! Ik baal stevig en besluit - voor mijn part tot donker - te wachten om te zien of er iets naar beneden komt. Om acht uur is het zover: niet één maar twee dwergsterns zitten op precies hetzelfde plekje waar twee weken eerder de strandplevier zich ophield! De vogels vliegen regelmatig op om al biddend te foerageren, en verdwijnen na een klein half uurtje over de Lek richting Everdingen. Om half tien komen ze luid roepend achter elkaar aanvliegen, en gaan ze tussen de kleine mantelmeeuwen staan om daar de nacht door te brengen. Aanduidingen als "kleine" en "dwerg" krijgen in dit geval plots een rare tegenstrijdige betekenis...

Streep tweeé

De vakantie breekt aan en daardoor kom ik een tijdlang niet in de Honswijkerwaard. Gelukkig is bij een groter publiek inmiddels bekend geworden dat het hier leuk vogelen is, en blijven de meldingen van krombekken, kanoeten en Temmincks strandlopers via het UVN en waarneming.nl binnenkomen. Op 22 juli wordt er bovendien voor de tweede keer een gestreepte strandloper ontdekt, ditmaal door onder anderen Phil Koken. Of dit nu hetzelfde beest is als die van enkele weken geleden, is natuurlijk onmogelijk vast te stellen, maar het blijft een opmerkelijk feit: twee waarnemingen van zo'n zeldzame soort in één jaar tijd in hetzelfde gebied.

Na mijn vakantie pak ik de draad weer op met frequent maar meestal kortdurend bezoek. Intussen is er een casarca het gebied ingevlogen en komt een visarend regelmatig zijn neus even laten zien. Het terrein verandert langzaam maar zeker: er wordt gegraven en een dammetje gelegd, en de zandplaten raken geleidelijk begroeid met pioniersvegetatie.

Overdag laten de grote meeuwen het steeds vaker afweten, waardoor ik meer en meer richting Kanaleneiland trek om daar ringen af te lezen. Steltlopertjes zijn ook niet overvloedig aanwezig, hoewel de soorten die gezien worden, wel weer van

het leukere kaliber zijn: krombek-, kleine en Temmincks strandlopers en kanoeten. Maar toch; ik laat het vanaf begin september een beetje lopen. Misschien zijn we van het voorjaar wel teveel verwend geraakt.

Streep drie!

21 september blijkt landelijk gezien een aardige dag te zijn om zeldzame steltlopers te ontdekken. Een paar voorbeelden hiervan zijn de Bairds strandloper van de Maasvlakte, de grote kanoet van de Flevo, de Amerikaanse goudplevier van het Veerse Meer en zo zullen er nog wel wat zijn. Met zo'n gegeven houd je echter geen rekening als je - tussendoor- even naar de waard rijdt, om te kijken hoe het er nu eigenlijk is.

Gestreepte strandloper - Bram Rijkse

En dát het veelbelovend is, blijkt al snel: alsof er vannacht een nieuw blik strandlopertjes is opengetrokken! Minstens tien kleine strandlopers, twee Temminckjes, een paar krombekken en bontjes en een - aan de korte snavel te oordelen - wel héle juveniele rosse grutto zijn reden genoeg om er eens goed voor te gaan zitten. Het groepje trekt steeds met elkaar op en laat zich, ondanks het donkere weer, aardig bekijken. Aan de overkant van het water, tegen de nieuwe dijk aan, foerageren een stuk of vijftien bontbekplevieren tussen de vegetatie, plus nog een donker beest. Vies ver, eigenlijk. Kempfontje misschien, bontje? Zwarte poten in ieder geval en zo te zien wel een lichte V-tekening op de mantel, dus een juveniele bonte strandloper waarschijnlijk... maar dan wel eentje zonder donkere tekening op de onderdelen en een wel erg scherp afgetekende borstband. Toch niet wéér een "streep"...? Maar nee, die poten lijken toch echt zwart." Ik kom er niet uit en moet met dit waardeloze licht toch echt wat dichterbij zien te komen. Dat

lukt en na tien minuten - waarin de zon even meewerkt en ik de okergele poten te zien krijg - is de determinatie van de derde gestreepte strandloper voor dit gebied een feit. Het is een jonge vogel, dus is het in ieder geval het tweede, maar misschien wel het derde exemplaar dit jaar...

Ik bel enkele mensen, zorg dat de vogel doorgepiept wordt en besluit naar de auto terug te lopen om nog even aan het werk te gaan. Daar aangekomen twijfel ik. Als ik nou vanaf de dijk aan de overkant dichterbij probeer te komen, heb ik beter licht en wie weet valt er dan ook wel iets te fotograferen. Ik hak de knoop door en even later heb ik de vogel, inclusief de andere strandlopertjes, prachtig dichtbij en kan ik inderdaad wat aardige digiscoopplaatjes maken. Al foeragerend verplaatst het groepje zich naar rechts, en verdwijnt een beetje onzichtbaar tussen de lage vegetatie.

De eerste die naar aanleiding van het semafoonbericht arriveert, is Maarten Pieter Lantsheer. Hij is vanuit De Uithof rechtstreeks hierheen gefietst en moet het nu dus wel even zonder telescoop stellen. Door die van mij ziet hij de vogel nu wel, maar door het tegenlicht en de inmiddels respectabele afstand heeft deze waarneming minder impact op hem, dan dat het bij mij het geval was toen de vogel hier beneden aan de dijk liep... Niettemin is het best gezellig, zo met z'n tweeën op de dijk, keuvelend over van alles en nog wat dat met vogels en vogelaars te maken heeft. En ondertussen vergeten we niet om te checken of de gestreepte nog steeds zichtbaar blijft; er zullen waarschijnlijk nog wel wat mensen onderweg zijn immers...

De bekroning

Op een - achteraf gebleken - gedenkwaardig moment zien we door onze verrekijkers gelijktijdig, op redelijke afstand en met tegenlicht, het silhouet van een steltlopertje; rechts van ons, op één van de twee kleine slikeilandjes. Kan van alles zijn: zilverplevier, kempfaan... even beter bekijken maar. Nog voordat ik de vogel in de scoop heb, stijgt deze op en vliegt laag over het water naar links. "Hmm, kempje, lijkt me zo...?" veronderstel ik. We volgen de vogel met onze kijkers, en zien deze recht voor ons een scherpe bocht naar links maken en dus onze kant op komen. Hij landt voor ons op het oeverrandje, en tijdens het landen meen ik iets donkers op de witte ondervleugel te zien; onzin natuurlijk... maar toch, door de verrekijker heeft-ie toch wel wat weg van een... Snel de scoop erop gezet om natuurlijk weer eens tot de conclusie te komen dat dit de zoveelste kempfen is die z'n best doet om op een blonde rui...-uh...?? Het zál toch zeker niet...? **ALARM!!** "Maarten, NU kijken! Hier in beeld... vogel loopt naar rechts: heel héél eng kempennetje...!!" Ik schuif opzij om Maarten door de scoop te laten kijken, en terwijl hij zich hardop afvraagt wat ook alweer de hardste kenmerken zijn, zet ik de camera aan. Wat ik zojuist zag, is voor mijn lichaam aanleiding geweest om in plaats van bloed pure adrenaline door de aderen te pompen.

"Het is volgens mij er écht eentje! Denk ik... Let op de ondervleugel!!"

Ik eis de telescoop weer op en maak de eerste vijf bewijsplaatjes. Nee hoor, dit gaat geen kempennetje meer worden...!

Intussen is Thomas van der Es gearriveerd en hij vraagt of die gestreepte soms vooraan zit. "Nou, kijk eerst maar eens naar dat beest daar voor ons; waarschijn-

lijk een blonde strandl... eh, een gestreepte rui... een BLONDE RUITER!" We zijn aan het stotteren geslagen, zo blijkt.

We zijn er eigenlijk wel zeker van, maar het is zó onwaarschijnlijk dat we toch nog graag die ondervleugel willen zien. De eerste twee keer mis ik, doordat de camera nog bezig was de zojuist gemaakte foto te verwerken, en Maarten en Thomas vermoeden wel iets te zien, maar alleen met een kijker valt dat natuurlijk niet mee.

Blonde ruiters - Bram Rijksen

Ik stop met fotograferen en besluit de vogel net zo lang in beeld te houden tot het moment dat deze de vleugels omhoog zal doen. Na een minuut dribbelt de vogel naar een bontbekje toe, blijft staan en dan gebeurt het: als in slow motion maken de handpennen zich los van de staartpunt, de bovenstaartdekveren, de flanken om uiteindelijk gespreid en wel de volledige ondervleugel bloot te geven. Op de smetteloos witte ondervleugeldekveren een zwarte halve maan van zo'n dertig centimeter lang. Na drie minuten gaan de vleugels weer naar beneden en keren ook wij weer terug in de realiteit. (Natuurlijk duurde deze "wing-lift sessie" slechts 1,4 seconden en was dat donkere sikkeltje misschien maar 2 centimeter lang, maar dit doet niks af aan de manier waarop dit moment beleefd werd.)

Euforie voor drie! We rollen nog net de dijk niet af in ons enthousiasme en het lukt om de nodige mensen te bellen en de vogel door te piepen. Vervolgens vliegt de vogel op, maakt met een paar cirkelvluchten hoogte en lijkt zelfs even de waard uit te vliegen. Gelukkig keert hij terug en gaat achter een zandhoop zitten, voor ons echter uit zicht. We willen de vogel graag terugvinden en lopen daarom achter de dijk langs de rivier een stukje richting het oosten. Tussen neus en lippen door ontdekken we een vogel, waaraan we onder normale omstandigheden zeker

meer tijd en aandacht geschonken zouden hebben. "Hé, is dat geen visarend, daar voor ons?" "Uhm, zou goed kunnen ja. Ja, lijkt me wel met zo'n vis in z'n klauwen. Maar waar is onze ruiter nou gebleven?"

We zien de eerste vogelaars op de Lekdijk arriveren, maar hebben de vogel nog steeds niet teruggevonden. Gelukkig, al snel is aan de opgetogen gezichten aan de overzijde te zien dat de vogel vanaf dat punt wél in beeld is. Even later zien ook Maarten en ik de vogel weer op redelijk korte afstand onderaan de nieuwe dijk foerageren. Zonnetje van achter, vogel tegen een achtergrond van diepdonker water... subliem, zeker met de gestreepte strandloper op dezelfde vierkante meter rondstruinend.

Uiteindelijk besluiten we de vogels te laten voor wat ze zijn, om met de groeiende groep vogelaars aan de Lekdijk nog even verder van dit moment te genieten. Het enthousiasme is groot, zeker onder de mensen die hier naar toe waren gekomen naar aanleiding van de "streep-piep", maar nog niet op de hoogte waren van de aanwezigheid van de andere - veel zeldzamere - Amerikaan. Wat je noemt "met je neus in de boter"... Onbedoeld degradeerde de gestreepte strandloper zich hiermee tijdelijk tot leuke "bijsoort"; het kan raar lopen.

O ja, ongelogen...: vijf minuten nadat hij de gestreepte had gezien, zei Maarten: "Hier zou nou toch ook wel eens een keer een hele échte harde soort op moeten duiken." Dat we een paar minuten later zó op onze wenken bediend zouden worden, hadden we beiden niet voor mogelijk gehouden.

Dit betekende de eerste waarneming van een blonde ruiter in de provincie Utrecht, terwijl het voor Nederland de eerste in 2007 was die door een groter publiek gezien kon worden. De volgende ochtend was het na tien uur "einde voorstelling" wat betreft de ruiter; de gestreepte strandloper (en de meeste andere steltjes) bleef in ieder geval tot 24 september aanwezig.

Met dank

Graag wil ik Maarten Pieter Lantsheer bedanken voor de allereerste bevestiging van de determinatie, en uiteraard voor het delen in het enthousiasme rond deze ontdekking. Ook dank aan Ies Meulmeester, die na mijn telefoontje zowel de gestreepte strandloper als de blonde ruiter als eerste doorpiepte, en aan Bob Woets die de melding via waarneming.nl in no time wereldkundig maakte.

Voor mij was het bewijs opnieuw geleverd: het ontdekken van een goede soort heeft in de eerste plaats alles te maken met een hoge bezoekfrequentie. Daarnaast is een flinke dosis mazzel nodig, en is het uiteindelijk ook wel handig om over een basis-soortenkennis te beschikken. Met deze drie ingrediënten blijkt het dus mogelijk om - ook in Utrecht - het vogelen spannend te houden.